

upp och blivit accepterade har visat sig villkorliga, betingade av samhällsekonomiska konjunktursvängningar. Distributionen av sociala tjänster har visat sig kunna inrymma ett stort mått av godtycke, och de rättsliga kanalerna för medborgarna har blivit snävare och krokigare. De sociala rättigheterna är förvisso inte det enda exemplet på vikande legitimitet för systemet, och det finns en risk att denna utveckling smittar av sig på området ekonomisk brottslighet. I Extremsituationen skulle vi då verkligen bli ett folk av fifflare, för att bruka ett i sammanhanget populärt citat, och riktigt stora ekonomiska brottslingar skulle kunna få ett slags Robin Hood-skimmer över sig.

Detta perspektiv saknas i *Fiff-larna*, och med tanke på ambitionsnivån är det kanske begripeligt. Det handlar nämligen om ett studiematerial, lättläst och översiktligt, och med syftet, som framgick av Toressons ovan citerade förord, att stimulera till vidare diskussion. Boken är späckad med åsikter och synpunkter som för det mesta är bristfälligt utvecklade, vilket sannolikt kan leda till just de diskussioner som förordet uttryckte förhoppningar om. Låt mig avslutningsvis uttrycka förhoppningen att det främst blir i grupp, och inte enskilt, som dessa diskussioner kommer att föras.

Kjell E. Eriksson

Bo Svensson
EKONOMISK KRIMINALITET
 104 sidor
 Göteborg: Tholin/Larsson/
 Gruppen 1983

Statsmakterna tillmäter den ekonomiska brottsligheten allt allvarligare konsekvenser inte enbart för samhällsekonomin utveckling utan jämväl för samhällsmoralens fortsatta upprätthållande. Dämpningen av den ekonomiska brottslighetens föregivna effekter på dessa samhällets grundvalar sker bl a genom ökad resurstilldelning åt de delar inom samhällsmaskineriet som anses bäst lämpade att komma till rätta med störningarna. De politiska besluten har hittills kunnat grundas på endast knapphändig vetenskaplig kunskap. Eftersom det är ytterst angeläget att förhållandena kartläggs och insikten om problematiken med den ekonomiska brottsligheten ökar genom vetenskaplig analys av fenomenet, tar man med intresse del av all ny litteratur i ämnet.

Överdirektören för Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) Bo Svensson har tagit sig an den lovvärda men samtidigt grannliga uppgiften att skriva en bok på temat. Svensson reserverar, liksom Justitiekottet (i JuU 1980/81:21) begreppet ekonomisk brottslighet uteslutande för näringsidkares kriminalitet. Redogörelsen för *den ekonomiska kriminalitetens former* innefattar till följd av författarens begreppsbestämning endast brottslighet i företagets verksamhet.

Svenssons genomgång av *skat-tefuskets effekter* på samhällsekonomin tar däremot sin utgångs-

punkt i en långt vidare definition så att allt skatteundandragande avhandlas. Han menar att lagstiftaren på det här området ställs inför dilemman med samhällets resursfördelning, dvs att det finns samhällsekonomiska fördelar med den del av den svarta sektorn som sysselsätter annars arbetslösa med arbete som i annat fall inte skulle bli utfört. Genom att behandla allt svartjobb som lika förkastligt kommer man att bortse från dess fördelar för samhälls-ekonomi. Skattefusket har enligt Svensson avgörande konsekvenser för samhällsmoralens nedgång och (kanske) fall.

Författaren påpekar det fruktlösa i att förklara ekonomisk brottslighet utifrån teorierna om kvalitativa defekter hos individerna. Han antyder andra och mer konstruktiva infallsvinklar på problemet. Som t ex att varje brottstyp måste mötas med speciellt utformade åtgärder. Det är omöjligt att komma till rätta med ekonomisk brottslighet med hjälp av "stora grepp" eftersom dessa "kräver helt andra, politiskt starkare motiveringar än enbart att de innebär en effektivare brottsbekämpning".

Svensson påpekar således det ödesdigra i att lägga den traditionella kriminologiska synen på brottslighet som grund för kriminalpolitiska åtgärder mot ekonomisk brottslighet. Han antyder dessutom andra och mer skapande angreppssätt, men man lämnas med en känsla av ytlighet och ofullgånghet.

Samma känsla infinner sig när man tagit del av Svenssons funderingar kring samhällets kostnader för denna typ av brottslighet. Han redogör t ex för hur medborgarna drabbas genom att "varje skatt

innebär en samhällsekonomisk kostnad därför att den förhindrar det maximala utnyttjandet av samhällets resurser som en fri marknad teoretiskt sett innebär". Mer direkt drabbas de av den kontroll som måste sättas in för upprätthållande av bestämmelsernas efterlevnad. Kritik blir inte uddlös av att upprepas, men gång efter annan önskar man att någon med hjälp av en teoretiskt grundad analys kunde föra vetenskapen bakom de politiska besluten om ekonomisk brottslighet vidare. De politiska besluten grundas väl i en vetenskap??

I slutkapitlet skisserar Svensson ett åtgärdsschema. Han tycks mena att lagstiftaren bör inrikta sig på att förebygga ekonomisk brottslighet genom icke-straffrättsliga åtgärder, såsom näringsförbud och etableringskontroll. Därutöver bör den informella sociala kontrollen i samhället kunna ökas, så att t ex näringslivets egna organ utesluter vissa näringsidkare. Dessa intressanta aspekter hade tjänat på att utvecklas av författaren.

Det kan i förstone tyckas kontroversiellt att en författare med Svenssons bakgrund ens dristar sig till påpekanden som att ökad kontroll leder till inskränkningar i den enskildes integritet och att sådana åtgärder troligen helt saknar effekt. Men ökar kunskapen och insikten om fenomenet ekonomisk brottslighet och dess problemställningar genom sådana konstateranden? Om Svensson syftar till att ge en introduktion till ekonomisk brottslighet och dess problematik, så har han gjort ett förhållandevis gott hantverk. Men om hans syfte varit ett annat, dvs att ge en teoretisk analys eller ett metodperspektiv för fortsatt forsk-

ning, kan inte målet anses uppnått.

Mari Nerd

Dan Magnusson
Konkurser och ekonomisk brottslighet

129 sidor

Stockholm: Brottsförebyggande rådet Rapport 1978:1

Dan Magnusson
Ekonomisk brottslighet i Sverige
98 sidor
Stockholm: Prisma 1983

Konkurser och ekonomisk brottslighet, för övrigt Dan Magnussons doktorsavhandling i rättssociologi, utkom redan 1978. I baksidestexten sägs att "den ekonomiska brottsligheten är en av de frågor som har dominerat den kriminalpolitiska debatten under de senaste åren". Ett intryck som står sig, i dessa tider med Sven Heurgren, Leif G W Persson och den beryktade EKO-kommissionen. Magnussons avhandling var en av de första undersökningar som publicerades om den sk ekonomiska brottsligheten i Sverige, och förvisso den första rättssociologiska.

Undersökningen har alltså konkursinstitutet som bas, och Stockholm som undersökningsort. Den kan uppdelas i tre delstudier av lika många huvudfrågeställningar, nämligen följande:

1. Hur konkursinstitutet och andra rättsliga former använts för att uppnå orättmätig ekonomisk vinning i transaktioner som slutat med konkurs.

2. I vad mån den officiella statistiken redovisar omfattningen av otillåtna transaktioner i samband med konkurs.
3. Hur många personer som kan tänkas ägna sig åt den typ av otillåtna transaktioner i samband med konkurs som behandlas under frågeställning nr 1.

Författaren menar själv att undersökningen utgör en kombination av vad som traditionellt hänförs till kriminologin respektive rättssociologin i och med att intresset är inriktat på att kartlägga såväl olika brottsliga beteenden som individernas användning av den organisatoriska strukturen i samhället.

För att belysa den första frågeställningen har Magnusson utfört en intervjuundersökning som inbegripit befattningshavare på olika myndigheter, i kombination med omfattande arkivundersökningar. Resultatet har blivit en intressant och omfattande redovisning av förfaranden som regelmässigt återkommer vid konkurser.

I den andra delstudien har Magnusson gått igenom anmälda gäldenärsbrott i Stockholm under ett år. Till en början ställer han antalet personer anmälda för gäldenärsbrott i relation till antalet konkurser, och finner då att av 40 personer som 1974 anhölls för gäldenärsbrott - 38 av dem var inblandade i konkurs - blev nio dömda. Författaren drar ingen egen slutsats av sina undersökningsresultat utan glider över på en undersökning av den dolda gäldenärsbrottsligheten och synes där ansluta sig till antagandet att dold gäldenärsbrottslighet skulle finnas i ca 10% av de ordinära